

benventanske zarotnike proti cesarju Ludoviku izraz *ἀρχοντες*, označujoč jih obenem kot *δυνατούς, πρώτους, ἐξουσιάζοντας*, t. j. kot plemiče.

Grafenauer je to prezrl. Gledal je samo *Χροβάτους*. Da pa dokaže ta čudni adjektiv, o katerem se še nikomur niti ni sanjalo razen Baradi, odkar se razpravlja o hrvatski zgodovini, je začel stikati po Konstantinu za narodnimi imeni, ki bi se vzporedno rabila i kot pridevniki. In res, odkril je pri njem *Αιγύπτιον* in *Αρμένιον γένος*.

No že davno je znano, da so se narodna in pokrajinska imena na — *ως* lahko rabila tudi pridevniško, tako n. pr. *Αιτώλιος, Βοιωτίος Ἴόνιος, Πελοποννήσιος* itd. Ali z ozirom na omiljeno končnico — *ως* pri adjektivih kakor *αἴτιος, ἀξιός, ἴδιος, νήπιος, οὐλέθριος* in sl. to ni nobeno čudo. A ker bržkone Grafenauerja njegova dva primera vendar nista prepričala, je dodal jačjega, za katerega se sklicuje na bonsko izdajo Konstantinovih del III, 33, 6: *πόλεμον τὸν Βουλγάρον*.

Tu seveda *Βουλγάρον* brez dvoma ne more biti nič drugega nego adjektiv. Da pa ne samo izjemoma, opozarja še na III, 33, 7 in 88, 1, kjer je baje zopet *Βούλγαρος = Βολγαρικός*.

Toda ako pogledamo zdaj zaradi kontrole celotni tekst, smo nemalo iznenadeni. Zakaj o pridevniški rabi besede *Βούλγαρος* ni sledu. III, 33, 7 stoji: *πρὸς Συμεῶνα, τὸν ἀθεώτατον Βούλγαρον*; III, 81, 1: *τῷ κρυφῷ Πέτρῳ τῷ Βουλγάρῳ*.

Najhujše pa je gotovo, da se III, 33, 6 vobče ne glasi *πόλεμον τὸν Βούλγαρον*, temveč *πρὸς τὸν δυστυχεστάτον πόλεμον τὸν τοῦ Βουλγάρου*.

Hrvati-Sklabarhontes torej očitno lahko živijo še dolgo!

Ljudmil Hauptmann

SKLABARHONTES = „GOSPODARJI SLOVANOV“ ALI „SLOVANSKI KNEZI“?

I. Obakrat, ko sem obravnaval vprašanje pomena izraza »Sklabárhontes« v 29. poglavju De administrando imperio¹, sem poskušal napraviti to na čim krajši način, brez obračuna z dosedanjim potekom razprave o tem vprašanju. Storil sem to zaradi velikega spoštovanja pred pomenom dela profesorja Hauptmanna za slovensko zgodovinopisje, zaradi spoštovanja, ki ga to delo brez dvoma tudi zasluži.

Žal mi je pri tem ušla težka in nerodna pogreška s *πόλεμον τὸν Βουλγάρον*; njen vzrok seveda ni nameren »popravek« teksta — čemu bi pač sicer mesto natanko navedel — marveč meni samemu težko razumljiva optična prevara pod vplivom latinskega prevoda »proelio... Bulgarico«. Pri opozorilu na obe drugi mesti pa sem hotel opozoriti le na isto besedo v dveh zvezah, pri čemer ima prvič jasno samostalniški pomen (pri Simeonu), drugič pa bi se mogla prevajati tudi pridevniško (pri Petru); trditev, da je v obeh primerih »zopet *Βούλγαρος = Βολγαρικὸς*«, ni moja.

Po Hauptmannovi »Repliki« se žal ne morem več izogibati celotnemu obračunu s tem vprašanjem. Ta naj pokaže ne kdo ima prav — to v bistvu tudi ni pomembno — marveč kaj je resnica. Svojo interpretacijo izraza Sklabárhontes je namreč porabil z ene strani za enega glavnih svojih argumentov svoje teorije o izvoru hrvatskega praplemstva, z druge strani pa tudi

¹ B. Grafenauer, Prilog kritici izvještaja Konstantina Pofirogeneta o doseljenju Hrvata, Historijski zbornik (= HZ) V, 1952, str. 50—51; Odgovor, Zgodovinski časopis (= ZC) VIII, 1954, str. 175—176.

v zvezi s kosezi za ključ pri razlagi karantanske družbene zgodovine v dobi neodvisnosti. Zato me sklep Hauptmannove »Replike« sili k pretresu celotne njegove argumentacije v zvezi s tem vprašanjem.

II. Hauptmann sklepa svojo »Repliko« s trditvijo, da »Hrvatje-Sklabárhontes torej lahko živijo še dolgo«. Toda — ali jim daje resnično pravico do življenja lastno Hauptmannovo doseganje dokazovanje o njihovem obstoju?

a) Ko je l. 1925 podal prvič podrobno analizo izraza »Sklabárhontes«, je trdil naslednje: »Klaić je tvrdio, oslanjajući se na Tomu Arcidakona, da je starohrvatsko plemstvo potomak onih 'sedam ili osam' belohrvatskih plemena, koja su po Konstantinu Porfirogenitu za cara Heraklija otela Avarima Dalmaciju i mesto njih zavladała starijim žiteljima. Ali njegova tvrdnja nije našla pravoga odziva... Pripovedanje Tome Arcidakona, da su se belohrvatski osvajači nastanili među pokorenim žiteljstvom kao plemstvo, samo po sebi pogotovu nije odlučno, pošto može odražavati težnju ponositoga plemića, koji hoće da se već svojim poreklom izdvoji iz misera plebs. Više mu zamašaja daje glava trideseta Konstantinova dela »De administrando imperio«,... koja kaže, da su Beli Hrvati pobedili Avare i jedne od njih poklali »a ostale prisilili, da im se pokore«. »Avari« znače ovdje prve slovenske doseoce, koji su bili pod avarskom vlašću, njima bi se dakle Hrvati doista bili nametnuli kao plemstvo«. 29. poglavje De administrando imperio pa dokazuje, da ne gre pri tem le za politično podložnost. »Govoreći naime ónde o savezu između vizantinskiga cara Vasilija I., zapadnoga Ludovika II. i pape za rat protiv Saracena u Bariju godine 869., Konstantin naglasuje, da su u tom poduhvatu učestvovali i Hrvati, Srbi, Zahumci, Travunjani i Konavljani, a o njima dodaje: »Valja znati, da su Hrvate i ostale gospodare Slovena prevezli u Langobardiju stanovnici Dubrovnika na vlastitim brodovima.« Hrvati su se delili, dakle, još za Konstantina i narodno i socijalno od Slovena, vladajući njima kao plemstvo, otkako su proterali Avare«² (razen narodno podčrtal že L. H.).

b) Šest let pozneje je ob primerjavi Konstantinovih poročil o naselitvi Hrvatov in Srbov dopolnil to izvajanje z jasno utemeljitvijo, zakaj Srbi ne spadajo v isti drugi naselitveni val kakor Hrvati: Teza, da bi bili tudi Srbi »ratnička družina«, ki bi se »nametnula raškim Slavenima za gospodara«, ne zadovoljuje: »... socijalne prilike u Srbiji ne govore u prilog te hipoteze, kad pomislimo, da se hrvatski osvajači u Dalmaciji pretvoriše u plemstvo 'dvanaest plemena' i u Karantaniji u plemstvo 'kasaga'. Jer u što se pretvoriše tobožnji srpski osvajači? Baš u kolijevci srpstva, u Raškoj, nema ni traga pobjedilačkom sloju, koji bi legao na pokorene slavenske mase: plemstvo se ovdje razvi iz sasvim drugih korjena.« Ne da bi načel vprašanje, ali in v čem se v tem pogledu Duklja razlikuje od Raške, dokazuje, da je hrvaški naselitveni val zajel tudi Primorje južno od Cetine, vse do Duklje: Konstantin šteje med Srbe tudi »Neretljane, Zahumljane, Travunjane i Konavljane«, a o Dukljanih ne pove, ali so Hrvati ali Srbi. Zato pa omenja Skilica konec XI. stoletja podložnike dukljanskega vladarja Mihajla »Srbe, ki se imenujejo tudi Hrvati«, na dveh mestih pa celo le »Hrvate«; iz tega sklepa Hauptmann na možnost, »što su u Mihajlovoj državi dvjema historijskim pokrajinama odgovarala i dva vodeća plemena, t. j. u Raškoj Srbi, a u Duklji — Hrvati«. Ob trikratni omembi prebivalcev Duklje kot »Hrvatov in Dukljanov« oziroma »Dukljanov in Hrvatov« pri Nikeforju Brieniju postavlja še tezo, »da Brijenije označuje iste ljude jedanput geografski, drugiput plemenski, ili drugim riječima, da su Dukljani zapravo Hrvati«. To tezo potrjuje še z Leto-

² Lj. Hauptmann, Karantanska Hrvatska, Zbornik kralja Tomislava, 1925, str. 314—315, k temu še Dolazak Hrvata, prav tam, str. 122.

pisom popa Dukljanina, kajti »ni najradikalnija kritika ...nema prava pretpostaviti, da Dukljanin nije znao, gdje živi, kad meće neretljansku oblast, Zahumlje, Travuniju, Konavle i Duklju u Crvenu Hrvatsku«. Nasprotno pa se Konstantin sam demantira, ko zagovarja srbstvo teh krajev, in sicer s sporočilom: »Rod antipata i patricija Mihajla, sina zahumskoga kneza Viševića, došao je iz (zemlje) nekrštenih na rijeci — Visli.' Jer na Visli sjede Bijeli Hrvati!« Tako zaključuje, da »srpske tradicije o seobi zaista nema; jedina je hrvatska. Iz nje pak se razabire, da se Hrvati za svoje seobe nisu zaustavili već na Cetini, nego su se i slavenskim plemenima južne Dalmacije nametnuli za gospodare, kako je to već Klaić tvrdio. Samo Konstantin to ne zna. On vidi samo, da je južna Dalmacija u njegovo doba interesna sfera raških Srba, zna, da su oni već nekad vladali Neretljanima, Travunjanima, i iz toga konstruiru po svom običaju teoriju, da su ta dva plemena — i naravno i Zahumljani u procijepu između njih — srpska.«³

c) Ko se je v letih 1935 in 1937 vnovič lotil teh vprašanj, pa je nepričakovano rešil vprašanje selitve Srbov drugače, ne da bi povedal, zakaj opušta del svojega prejšnjega dokazovanja. Potem ko kratko ponavlja svoje dokaze za hrvatstvo Duklje, se pri Dukljaninovem pojmu Crvene Hrvatske iznenada ustavi: »Ali Dukljaninova Crvena Hrvatska obaseže i Albaniju do Drača! Njeno ime prema tome označuje geografski pojem, a taj, naravno, ne može obesnažiti opetovane tvrdnje carskoga pisca (= Konstantina Porfirogeneta) da su dalmatinska plemena srpska. Time je pak (ker tu H. trdi zaradi podatkov zgodovinske geografije, po katerih »Hrvati i Srbi svugdje sjede zajedno bilo na Jadranu, bilo na Labi, u porječju Saale ili na Baltiku«, da spadajo tudi Srbi v drugi naselitveni val, ki tako ni več le hrvatski, marveč hrvatsko-srbski) naposljetku odkrivena i Bijela Srbija, jer se u zahumskoj dinastiji još u desetom vijeku čuvala tradicija da su njeni pradjedovi došli s Visle«. Po razpravljanju o izvoru Srbov, Hrvatov in Kasezov razširja v zaključku pomen izraza »Sklabárhontes« in povzema takole izvajanje o njihovem razmerju do »Slovanov« — kot drugorodcev v pravem smislu: »Historija i lingvistika potvrđuju nam dakle uzajamno da su Konstantinovi Sklabárhontes — Srbi, Hrvati i Kasezi — alanskog ili kavkaškog roda. Uskomešani hunskom navalom, pobjegoše možda u zajednici s turkotatarskim čoporima u Zakarpaće, gdje ih nalazimo već u ranom petom vijeku, i tu se brzo poslaveniše. Avarska najezda razbi oko 560 veliki savez zakarpatskih Anta i rasu njihova plemena na sve strane, ali se ostaci tako brzo oporaviše da su već 583 bili opet slobodni. No odlazak novih hrvatskosrpskih gomila u Dalmaciju otprilike 630 tako oslabi antsku jezgru da je zauvijek nestalo skupnoga imena. Izvori doduše znaju još dalje sjeverne Hrvate, Srbe i Duplebe, ali su oni zaboravili da su stara antska braća.«⁴

č) Vendar je konkretno Konstantinovo omembo »Hrvatov« kot »Sklabárhontón« še dalje povezoval z dalmatinskimi Hrvati, pri katerih je dokazoval obstoj družbenega dualizma kot posledico pokoritve »Slovanov« po »Hrvatih« tudi z drugimi, poznejšimi viri. Še leta 1942 je jasno zaključil svoje razpravljanje o »poreklu hrvatskega plemstva« z besedami: »Iz svega toga sad izlazi, da se hrvatsko praplemstvo naselilo, kako se naseljavahu

³ Lj. Hauptmann, Konstantin Porfirogenit o porijeklu stanovništva dubrovačkog zaleđa, Iz dubrovačke prošlosti, Zbornik u čast M. Rešetara, 1931, str. 20—24.

⁴ Lj. Hauptmann, Kroatien, Goten und Sarmaten, Germanoslavica III, 1935, str. 95—117, 315—353; Seoba Hrvata i Srba, Jugosl. istor. časopis (= JIČ) III, 1937, str. 30—61; citati so povzeti po JIČ III, str. 47—48, 50, 61.

stari Slaveni: pleme do plemena, svako oko svoga plemenskoga grada.⁵ Svijest se o tome gasila tako polako, da su suvremenici zvali još poslije vjekova Kačiće, 'éthnos', Gusiće, Lapčane i Hlivnjane, 'nationes', sve pak zajedno 'Sklabárhontes', t. j. gospodare Slovenima. Istovetnost pojmova vlastelin-Hrvat i podložnik-Slaven presijeca svako dalje raspravljanje, da li se plemstvo stvorilo u Hrvata staleškom diferencijacijom suplemenika ili pobjedom nadmoćnih inoplemenika⁶ (podčrtal B. G.).

d) Leta 1950 pa je svoje stališće znova spremenil. V uvodu v razpravo o »hrvatskem praplemstvu« še stoji, da »se je v srednjem veku na Hrvatskem strogo razlikovalo med služabnim plemstvom... in plemstvom »od korena«, zaradi česar »se je smelo po pravici sklepati, da je praplemstvo potomce prav onih osvajačev, kateri niso čakali, da jim kdo podari plemenščine, nego so si jih vzeli sami; zato pa i njihovo drugače nerazumljivo ime Sklabárhontes, »gospodarji Slovanov«. V nasprotju s tem pa ugotavlja str. 112, da izraz ne bi bil zanesljiv, če bi mislil Konstantin s »Hrvati« na tem mestu na Dalmatinske Hrvate (= na Hrvatskem!), ki »so tedaj poslušali Franke. Ako jih je Konstantin smatral za bizantinske podložnike, se je torej motil, a v tem primeru bi bilo mogoče, da je tudi naziv Sklabárhontes pomota«. Pri iskanju »Hrvatov«, na katere je ob tej priliki mislil bizantinski cesar, poseže torej po Duklji. Po povzetku svojega dokazovanja o hrvatstvu Duklje iz leta 1931 (t. b.), dokazuje, da obstoji v tem pogledu »jasno pričevanje« tudi pri samem Konstantinu, »ki ne poroča samo izrecno, da je en del Belih Hrvatov prodril skozi Dalmacijo celo v Ilirik, nego prinaša tudi tri vesti, iz katerih je razvidno, kako zavestno loči prav ilirske Dukljane kot Hrvate od srbskih plemen« (podčrtal B. G.). Dokaz za to se glasi: »Cap. 30 njegovega dela, »De administrando imperio« trdi, da se je od hrvatskih osvajačev odcepil en del ter zavladal Iliriku in Panoniji«. No Bizantinci so prištevali še v enajstem stoletju Iliriku Drač z vsem njegovim tematom. »Od meja Drača ali Bara« pa do Istre se je razprostirala po Konstantinu Dalmacija. Prejšnjo njegovo vest bi morali zato razumeti tako, da je neka truma Belih Hrvatov prodrila v sedmem stoletju na jugoiztok še preko črte Kotor—gornja Drina. A s tem bi se ujemala tudi poglavja 33 do 36, ki opisujejo zemljo Neretljanov, Zahumcev, Travunjanov, Konavljanov in Dukljanov, ponavljajoč pri vsakem izmed tih plemen s skoraj istimi besedami, da potekajo od onih Srbov, ki so se doselili za Heraklija, medtem ko izvemo o ilirskih Dukljanih samo to, da se je njihova zemlja obljudila za Heraklija, na isti način kakor Hrvatska, Srbija, dežela Zahumcev, Travunjanov in Konavljanov. Niti z eno besedo se tu ne omenja, da bi bili tudi Dukljani Srbi. Cap. 32 pripoveduje celo, da je Heraklij dal Srbom samo raško Srbijo, Neretljanijo, Zahumlje, Travunijo in Konavlje. To pa nas vodi samo po sebi zopet nazaj k poročilu o bizantinski pomoči Ludoviku II.; zakaj ako abstrahiramo od Neretljanov, ki so bili takrat neodvisni, pogrešamo v njem edinole Dukljane, a na nji-

⁵ Prav za »dvanajst plemen plemenitih Hrvatov« je to vendarle sporno: M. Barada jih lokalizira v zaledje Zadra, gl. Postanak hrvatskog plemstva, Časopis za hrvatsku poviest I, 1943, str. 209-10; M. Šufflay postavlja postanek te formacije šele v XIV. stoletje, s čimer se vse to vprašanje bistveno spremeni, bolj, kot se je on sam zavedal, gl. Srbi i Arbanasi, 1925, str. 54—58 (podobno tudi na drugih mestih); N. Klaić je v referatu na zborovanju hrvatskih zgodovinarjev o postanku formacije »dvanajstih plemen« (v Zagrebu, dne 25. XI. 1955) obe ti dve tezi na nek način povezala med seboj. Hauptmann sam dokazuje to le za štiri med temi plemeni (Kačići, Tugomeriće, Mogoroviće in Lapčane), a za prve s Kačići v Paganiji, torej izven prvotne Hrvatske.

⁶ Lj. Hauptmann, Podrijetlo hrvatskoga plemstva, Rad HAZU 273, 1942, str. 109—110.

hovem mestu stoje — Hrvati. Ti so bili torej Sklabárhontes v Duklji.⁷

III. Če se vprašamo, kaj je po vsem tem resnično dokazano bodisi glede na Hrvate kot Sklabárhontes bodisi glede na vsebino izraza Sklabárhontes, stojimo pred različnimi velikimi vprašanji:

Ali gre na tem mestu pri »Hrvatih« za one na Hrvaškem (II a in č), ali za one v Duklji (II d)? Ne prvega, ne drugega ni Hauptmann neposredno dokazal. Ali je torej podatek o Sklaráhontih trden ali ne (II d)?

Kakšna more biti vsebina izraza »Sklaráhontes«, če ne pokriva le Hrvatov na Hrvaškem, marveč tudi Srbe (II c), kjer »ni niti sledu zmagovitega sloja, ki bi se vlegel na pokorjene slovanske množice« (II b)? Kako je bilo v tem pogledu z Dukljo?

Že dosedanja literatura ni šla mimo vse te Hauptmannove argumentacije molče. Že l. 1933 je napisal Čorović: »Ni primer uzet iz pričanja cara Kostantina nije dobar. Onde je poseban govor o Hrvatima i ,ostalim slovenskim poglavarima' (sic!) ne stoga što bi se oni delili ,narodno i socijalno', nego što su se delili politički. U X veku, kada je pisano Porfirogenitovo delo, Hrvati su imali svoju državu, a ,ostale slovenske poglavice' (sic!) behu nad Srbima, Zahumcima, Trebinjcima i Konavljanima, koji se spominju po imenu i koji su imali ili svoje države i (!) oblasti. Stoga se iz tih carevih reči ne mogu načelno praviti zaključci one vrste; a i posebno, pri bližoj analizi onih reči, čovek ne bi mogao reći, da je predloženo tumačenje (II a) i jedino dobro.«⁸ Tudi 1940 je še podčrtoval, da so »učene rasprave Lj. Hauptmanna o dolasku i smještaju Hrvata ... osnovane na pretpostavkama i s toga, ma da vrlo korisne, nisu rešile pitanje.«⁹ Barada je v svoji oceni Hauptmannove razprave »Podrijetlo hrvatskoga plemstva« (II č) s trditvijo, da Porfirogenetov izraz Sklabárhontes »znači slavenske vladare, knezove, vojskovođe, a nikako gospodare u užem smislu«,¹⁰ prav za prav le ponovili to, kar je že deset let prej povedal Čorović; vprašanje, ali je *Χροβάτωνς* samostalniška ali pridevniška oblika, pa se ni dotaknil; to vprašanje sem postavil šele jaz.¹¹

Hauptmann torej vztraja pri svoji interpretaciji, ki je — žal — v širokem okviru, zajetem z njo, premalo jasna. Toda — kaj pravijo k njegovim tezam viri?

a) **Vprašanje hrvatstva Duklje pri Konstantinu:** Hauptmannova trditev, da Porfirogenet loči Dukljane kot Hrvate od srbskih plemen, nima v viru nobene podlage in njegovim podatkom o Hrvatih celo nasprotuje. Res je sicer, da cesar ne omenja Duklje, ko omenja dežele, ki naj bi jih Heraklej podelil Srbom (t. j. »Srbijo in Paganijo in tako imenovano zemljo Zahumcev in Travunjo in zemljo Konavljanov«)¹²; prav tako je res, da o Dukljanih ne omenja, da »so Srbi« ali da »izvirajo od nekrščenih Srbov«, kot to navaja o prebivalcih pravkar naštetih dežel.¹³ Toda ne zaradi tega, ker bi imel Dukljane za Hrvate ali ker bi vsaj povezoval njihovo naselitev posebej s

⁷ Lj. Hauptmann, Hrvatsko praplemstvo, Razprave SAZU, razred za zgod. in družb. vede, I, 1950, str. 85—86, 111—113, 115 (podčrtal B. G.).

⁸ V. Čorović, Istorija Jugoslavije, 1933, str. 21.

⁹ V. Čorović, Historija Bosne I, Posebna izdanja SKAN CXXIX, 1940, str. 100 (op.).

¹⁰ M. Barada, Časopis za hrvatsku poviest I, 1943, str. 288.

¹¹ Gl. op. 1; poleg tega ZČ V, 1951, str. 375.

¹² Konstantin Porfirogenet, Bonnski korpus, ed. I. Bekker, III, 1840, str. 153; F. Rački, Documenta historiae Croatiae periodum antiquam illustrantia (= Doc.), 1877, str. 274.

¹³ Konstantin Porfirogenet, n. n. m., str. 160—163; Rački, Doc., str. 407 do 409.

hrvatsko! Pojem Hrvatov in Hrvatske ni segel niti Konstantinu niti piscu 30. poglavja v Primorju proti jugovzhodu preko Cetine.¹⁴ Ta reka se izrecno navaja i kot meja »njihove dežele« i kot meja »Hrvatov« samih.¹⁵ Dukljani nimajo s Hrvati po Konstantinovih podatkih nobene zveze. Glede na način svoje naselitve spadajo po Konstantinovem opisu v tip naselitve Srbov, ki so naselili dežele, opustele zaradi obrskih pohodov (*ἐγένοντο δὲ αὐ τοιαῦτα χωροὶ ἔρημοι παρὰ τῶν Ἀβάρων*), in ne v tip naselitve Hrvatov, ki so si po istem pripovedovanju deželo med Cetino in Rašo šele priborili v boju z Obri. Tudi Duklja je namreč »opustela, podvržena po Obrih, in je bila za cesarja Herakleja nanovo poseljena« (*παρὰ... τῶν Ἀβάρων... αἰχμαλωτισθεῖσα ἠορήμωται καὶ πάλιν ἐπὶ Ἡρακλείου τοῦ βασιλέως ἐνοικισθῆ*).¹⁶ Če se v tekstu navaja, da je bila znova poseljena »kot tudi Hrvatska in Srbija in Zahumlje in Travunija in Konavljie«, velja to le glede časa prihoda novega prebivalstva. Glede načina naselitve pa je primerjava s Hrvati očitno neprimerna; v tem pogledu ustrezajo podatkom o Duklji le ostali štirje primeri. Pustimo pri strani vprašanje resničnosti vse te podobe, saj gre le za točno ugotovitev slike, ki jo daje Konstantinov lastni tekst. Ker Konstantin v širšem smislu govori le o prihodu dveh skupin Slovanov — Hrvatov in Srbov,¹⁷ moremo v tem okviru šteti Dukljane kvečjemu v srbski in ne v hrvatski tip naselitve; če pa se držimo natanko le podatkov o Dukljanih samih, jih moremo šteti le za posebno tretjo skupino, ki se ne šteje v tem času niti k Srbom, niti k Hrvatom, čeprav je njena naselitev povezana s srbsko.

Glede Konstantinovega sporočila, da se je »od Hrvatov, ki so prišli v Dalmacijo, odcepil en del in zavladal Iliriku in Panoniji; tudi ti so imeli samovlastnega arhonta, ki je pošiljal arhontu Hrvatske darove zastran prijateljstva«,¹⁸ je treba poudariti, da ne more biti v zvezi z Dukljo. Že leta 1924 je Hauptmann dokazal, da gre pri tem za dostavek k prvotnemu ljudskemu izročilu, le da je tedaj (kot že l. 1915) razlagal to mesto kot pričevanje o naselitvi Hrvatov v Karantaciji.¹⁹ Obratno je Šišić že dolgo vezal vsaj drugi del tega sporočila s Slavonijo v prvi polovici X. stoletja.²⁰

Ker gre za interpolacijo ob predelavi ljudskega izročila, vsekakor vnaprej ni nujno, da gre pri tem za selitev v VII. stoletju, kamor to sporočilo brez dokaza o utemeljenosti tega datiranja postavlja Hauptmann. V okvir naselitve je to sporočilo postavljeno pač le zaradi svoje vsebinske povezave, ker je pisec v zvezi z naselitvijo omenil vse Hrvate, ki jih je poznal — dal-

¹⁴ Gl. o obsegu Hrvatske Konstantin Porfirogenet, n. n. m., 31. pogl., str. 151, vr. 4—6; 30. pogl., str. 145, vr. 5—11 in 21—23, str. 146, vr. 8—13; Rački, Doc., str. 400 in 405—406.

¹⁵ Konstantin Porfirogenet, n. n. m., str. 145, vr. 6 in 23; Rački, Doc., str. 400 in 406.

¹⁶ Konstantin Porfirogenet, n. n. m., str. 144, vr. 1—5; 148, vr. 16—20; 153, vr. 9—16; 162, vr. 11—15; 163, vr. 9—11 (tu je o Paganiji natanko ista formulacija kakor prej o Dukljanih!); Rački, Doc., str. 271, 272, 274, 407—409.

¹⁷ Konstantin Porfirogenet, n. n. m., str. 128, vr. 7—9.

¹⁸ Konstantin Porfirogenet, n. n. m., str. 144, vr. 12—16; B. Grafenauer, HZ V, 1952, str. 9 (t. 6) in 10 (op. 9):

¹⁹ Lj. Hauptmann, Politische Umwälzungen unter den Slowenen vom Ende des sechsten bis zur Mitte des neunten Jahrhunderts, MIOG XXXVI, 1915, str. 255—257; Dolazak, str. 121—122; Karantanska Hrvatska, str. 316—317; Staroslovanska in staroslovenska »svoboda«, Čas 17, 1922—23, str. 328—329; z Dukljo je povezal sporočilo prvič v Kroaten..., Germanoslavica III, 1935, str. 339.

²⁰ F. Šišić, Pregled povijesti hrvatskog naroda, 1916, str. 47, I², 1920, str. 107; Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara, 1925, str. 405 in op. str. 406 (vendar gl. tudi str. 277 z drugačnim datiranjem).

matinske, panonske in Bele. Neposredno pred navedenim besedilom je namreč opisan tudi položaj Belih Hrvatov sredi X. stoletja! Sporočilo je torej treba datirati samostojno po njegovi lastni vsebini.²¹

Že v razpravi o poročilu Konstantina Porfirogeneta o naselitvi Hrvatov sem podčrtal, da kljub dvojnemu imenu Ilirik-Panonija pri tej selitvi ne gre za naselitev v dveh različnih pokrajinah, ki bi bili oddaljeni druga od druge, marveč za eno samo deželo, ki se imenuje z dvema imenoma. Hrvati v »Iliriku in Panoniji« imajo namreč le enega, torej skupnega arhonta. Uporaba imena Panonija za to deželo povsem onemogoča kakršnokoli misel na oddaljeno Dukljo, ločeno od Panonije s pasom srbskih dežel. Že Hauptmann pa je dokazal, da more veljati tudi za Panonijo izraz Ilirik.²² Da to ne velja le pri zahodnih, marveč tudi pri bizantinskih piscih, pričajo *Miracula* s. Demetrii, ki štejejo v Ilirik poleg raznih balkanskih dežel tudi »obe Panoniji«.²³ Navedbe o razmerju arhonta te dežele in hrvatskega kneza v Dalmaciji dopuščajo v resnici le povezovanje tega sporočila s Slavonijo za kralja Tomislava. Ker pa je vrinek enoten, velja za celoto tudi ta datum — sporočilo o naselitvi Hrvatov v »Iliriku in Panoniji« torej poroča le o razširjenju Tomislavove oblasti nad Slavonijo in nič več.

b) »Hrvati« v naštevanju slovanskih čet za Bari = Dukljani? — Ostalo je torej le še vprašanje, ali misli pisec v odstavku, ki opisuje udeležbo »Hrvatov, Srbov, Zahumcev, Travunjanov, Konavljjanov in Dubrovčanov« v boju za Bari (II a) pod Hrvati dalmatinske Hrvate ali Dukljane. Ali stoje tu »Hrvati« res na mestu Dukljanov (II d)?

V *De administrando imperio* se povsod, kjer so našeta slovanska plemena ob Jadranu, uporablja isto stalno zaporedje. Prav v 29. poglavju, kjer so našete slovanske čete za obleganje Barija, so pred tem naštetih še dvakrat »Hrvati, Srbi, Zahumci, Travunjani, Konavljani, Dukljani in Neretljani« (le da so zadnji pri drugem naštevanju imenovani kot »Pagani«).²⁴ To zaporedje sledi pisec tudi pri razvrstitvi poglavij o posameznih plemenih (31. pogl. o Hrvatih, 32. pogl. o Srbih, 33. pogl. o Zahumcih, 34. pogl. o Travunjanih in Konavljjanih, 35. pogl. o Dukljanih, 36. pogl. o Paganih).²⁵ Pri Hrvatih gre tu povsod — izvzemimo zaenkrat sporno mesto — za dalmatinske Hrvate severozahodno od Cetine, Dukljani pa imajo svoj ustaljeni prostor na predzadnjem mestu. Tudi ko se v 30. pogl. omenja »Hrvatska in ostali Slovani«,²⁶ gre za Dalmatinsko Hrvatsko. Po edinem momentu, ki nam je za objektivno presojo spornega mesta na razpolago, t. j. po ustaljeni razporeditvi slovanskih plemen pri njihovem naštevanju, torej »Hrvati« na spornem mestu ne stoje »na mestu« Dukljanov (II d), marveč na ustaljenem mestu dalmatinskih Hrvatov. Tudi v navedbi *τοὺς Χρωβάτους καὶ τοὺς λοιποὺς Σκλαβάρχοντας* ki je v vseh niansah razporeditve izrazov enaka zaporedju *Χρωβατῖα... καὶ*

²¹ B. Grafenauer, HZ V, 1952, str. 30—31.

²² Gl. op. 19 in Lj. Hauptmann, Entstehung und Entwicklung Krains, Erläuterungen zum Histor. Atlas d. österr. Alpenländer, Abt. I, zv. IV/2, 1929, str. 338—340.

²³ *Patrologia Graeca*, zv. 116, št. 195, kol. 1361; Rački, Doc., str. 292; F. Barišić, Čuda Dimitrija Solunskog kao istoriski izvori, 1953, str. 126.

²⁴ Konstantin Porfirogenet, n. n. m., str. 128, vr. 10—12 in 18—19; Rački, Doc., str. 338; gl. tudi isto zaporedje v *Historia de vita et rebus gestis Basilii imper.*, Rački, Doc., str. 339.

²⁵ Konstantin Porfirogenet, n. n. m., str. 147—164.

²⁶ Konstantin Porfirogenet, n. n. m., str. 145, vr. 10—11; Rački, Doc., str. 405.

²⁷ Gl. op. 26 in Konstantin Porfirogenet, n. n. m., str. 131, vr. 7—8; Rački, Doc., str. 348.

οι λοιποὶ Σκλαβίνοι,²⁷ moremo po vsem tem ob izrazu Χρωβάτους, sklepati le, da gre za omembo dalmatinskih Hrvatov in ne Dukljanov.

Vse dokazovanje obstoja Hrvatov v Duklji po drugih virih, ki v znatnosti nikakor ni soglasno sprejeto in predstavlja še nerešeno vprašanje,²⁸ tu nič ne pomeni. Gre namreč le za ugotovitev gledanja obeh piscev De admin. imp. na to vprašanje in za nič več. Tu pa ni več dvomov. Analiza je torej pokazala rezultat, za katerega je Hauptmann že vnaprej zapisal, da bi bilo ob takšnem pomenu izraza »Hrvati« na tem mestu »mogoče, da je tudi naziv Sklabárhontes pomota« (II d). Vendar velja to le za njegovo razlago tega izraza (II a).

Vsekakor je namreč dejstvo, da sta v tekstu dve napaki: Hrvati se niso udeležili obleganja Barija kot bizantinski pomožni oddelek »navzoči... po cesarjevem ukazu«,²⁹ marveč kot pomožni oddelek frankovske vojske, kar jasno priča pismo cesarja Ludvika II. bizantinskemu cesarju Vasiliju;³⁰ tu niso le omenjeni kot »Sclaveni nostri«, marveč se Ludvik pritožuje celo nad napadom, ki ga je v tem času podvzela proti dalmatinskim Hrvatom bizantinska mornarica. Poleg tega pa ni res, da bi vse te pomožne slovanske čete prepeljali na svojih ladjah prebivalci Dubrovnika. V skladu z Ludvikovim pismom, ki sporoča, da so prišli »Sclaveni nostri« k Bariju »cum navibus suis«, potrjuje to tudi Konstantin Porfirogenet sam v življenjepisu svojega deda Vasilija; tu namreč pripoveduje, da so uporabili dalmatinski Slovani za prehod preko morja poleg dubrovniških ladij tudi svoje lastne (διὰ τῶν οἰκητόρων Ραουτίου καὶ τῶν παρ' αὐτοῖς ἐγχωρίων πλοίων περαιωθέντες τὸ πέρατος Δαλματῶν).³¹ Tekstna kritika more torej pri tem stvarnem stanju napraviti le eno — na obeh spornih mestih brisati izraz »Hrvati« kot samovoljen cesarjev dostavek. Vzrok tega dostavka ni skrivnost. Boj se vrši za vlade cesarja Vasilija (867—886), prav v tekstu 29. poglavja neposredno pred opisom arabskega vdora do Dubrovnika in boja za Bari pa se navaja, kako so poslala slovanska plemena (očitno so mišljena vsa od Hrvatov do Dukljanov z edino izjemo Neretljanov) Vasiliju poslance, ga prosila za krst in obnovila svojo podložnost Bizancu.³² Primerjava teksta v De admin. imp. s tekstom v Historia Basilii imper. (gl. III c) nam bo še posebej dokazala, da je bil Konstantin Porfirogenet v resnici prepričan, da so se Hrvati vrnili pod bizantinsko oblast pred osvojitvijo Barija (torej med 867 in 871) in da niso le slučajno zašli v spisek bizantinskih pomožnih čet ob tem bojevanju v De admin. imp.

c) **Vsebina izraza Sklabárhontes.** — Hauptmann polemizira v »Repliki« proti moji trditvi, da ni mogoče, da bi isti pisec »enkrat štel Hrvate med Slovane, drugič pa jih navajal kot od teh razlikujoče se »gospodarje Slovanov«, sklicujoč se na dejstvo, da so bili vendar tudi Sasi, Franki in Švabi vsi Nemci. Pustimo ob strani dejstvo, da s tem polemizira prav za prav sam proti sebi, kajti moja formulacija je v svojem drugem delu le kratko povzela njegovo lastno analizo teksta (II a in č). Ugotoviti pa je treba, da bi njegova primera ustrezala le tedaj, če bi si pri nemških razmerah stali v takem nasprotju, kakor tu po njegovi analizi »Hrvati« in »Slovani«, ali »Sasi«, ali »Franki«, ali »Švabi« in »Nemci«, ne pa »Sasi«, »Franki« in »Švabi« sami

²⁸ Gl. pregled tega vprašanja v Zgodovini narodov Jugoslavije I, 1953 (red. B. Grafenauer, D. Perović, J. Šidak), str. 222—223 in str. 334.

²⁹ Konstantin Porfirogenet, n. n. m., str. 131, vr. 4; Rački, Doc., str. 348.

³⁰ Rački, Doc., str. 361—362.

³¹ Rački, Doc., str. 346.

³² Konstantin Porfirogenet, n. n. m., str. 128—129; opis vdora Arabcev str. 129—131 navezuje neposredno na to; Rački, Doc., str. 338, 370—371, 347—353.

međ seboj. Tako pa je njegova primera brez moči, razen če Hauptmann na tak način obenem umika svojo analizo o pomenu spornega mesta (II a). Sicer pa nasprotje ostaja in ga s to neprimerno primerom ni mogoče zastreti.

Vprašanje, na katerega sem opozoril že v svojem »Odgovoru«, pa je drugje. Ali dovoljuje tekst v luči Porfirogenetovih podatkov o naselitvi Slovanov — od Hrvatov do Dukljanov in Neretljancev — tisto razlago, ki mu jo daje Hauptmann v II a in ki je obenem v marsičem izhodišče njegovih teorij o družbeni dvoplastnosti pri Hrvatih in na ozemlju drugih »Sklabárhóntôn«?

Na tem mestu omenjena srbska plemena — Srbi, Zahumci, Travunjani in Konavljani — so se naselila po Konstantinovih podatkih v opustelih deželah. Nikjer ni govora o tem, da bi bili že pred njimi naseljeni tu kaki »Slovani«. Izraz *τοὺς λοιποὺς Σκλαβάρχοντας* se očitno nanaša prav na ta plemena oziroma na »gospodarje Slovanov« iz njihovih vrst. Toda kakšnih od sebe različnih Slovanov »gospodarji« bi mogli biti po Konstantinovem gledanju oni? Saj jih — po tej podobi — ob naselitvi v »opustelih« deželah niso našli! Če gre za »gospodarje« ali »plemstvo«, more torej biti po vsem tem le tisto plemstvo, ki se je razvilo izmed članov teh plemen samih. Torej ne za »gospodarje« nekih drugih Slovanov, marveč samih Srbov, Zahumcev, Travunjanov in Konavljanov. Vse to bi po Konstantinovih podatkih o naselitvi Dukljanov veljalo tudi zanje. To končno potrjuje tudi stvarni družbeni razvoj pri Srbih, kakor je ugotovil že Hauptmann (II b).³³ S tem pa dobi izraz »Sklabárhontes« vsaj za »ostale gospodarje Slovanov« seveda nujno drugačno vsebino, kakor pa mu jo pripisuje Hauptmann zaradi Hrvatov. To so kljub vsemu le »srbski, zahumski, travunjski, konavljanski, gospodarji«.

Analiza Konstantinovega teksta pa pokaže, da tudi za Hrvate ne velja nič drugega. Če namreč pregledamo besedilo obeh Konstantinovih poglavij o naselitvi Hrvatov (De admin. imper. 29. in 31. pogl.),³⁴ v njem ni sledu niti o gospodujočem položaju Hrvatov nad Slovani, izvirajočim izza naselitve, niti o razlikovanju raznih etnično-političnih plasti na Hrvatskem. Vse besedilo, ki opisuje, kako so se Hrvati polastili Dalmacije, se glasi: »Tedaj so Hrvati na povelje cesarja Herakleja zgrabili za orožje, prepodili iz tistih krajev Obre in se naselili po ukazu cesarja Herakleja v deželi Obrov, kjer danes prebivajo.«³⁵

Šele v 30. poglavju, ki je bilo delu dodano šele po Konstantinovi smrti³⁶ in torej za njegovo gledanje ob pisanju 29. poglavja (v letih 948—949) ne pomeni nič, je Hauptmann poskusil najti dokaz za položaj »Hrvatov« kot »gospodarjev Slovanov«: »Potem ko so se (sc. Hrvati in Obri v Dalmaciji) nekaj časa vojskovali med seboj, so zmagali Hrvati, ene med Obri pobili, druge pa prisilili, da so se pokorili. Odtlej so zavladali v tej pokrajini Hrvati;

³³ Gl. na pr. C. Jireček, *Geschichte der Serben I*, 1911, str. 114—159, II, 1918, str. 6—34; Jireček-Radonić, *Istorija Srba I*², 1952, str. 61—89, 257—272; II², 1952, str. 33—61; T. Taranovski, *Istorija srpskog državnog prava I*, 1931, str. 1—82; D. Janković, *Istorija države i prava FNRJ, Ranofeudalne države jugoslovenskih naroda, 1952*³, str. 82—92; *Zgodovina narodov Jugoslavije I*, 1953, str. 227—228, 240—241, 369—376 itd.

³⁴ Konstantin Porfirogenet, n. n. m., str. 125—131, 147—152; B. Grafenauer, *HZ V*, 1952, str. 4—14 (redakcija B).

³⁵ Konstantin Porfirogenet, n. n. m., str. 148, vr. 16—20; Rački, *Doc.*, str. 272.

³⁶ Lj. Hauptmann, *Dolazak*, str. 96—101; B. Grafenauer, *HZ V*, 1952, str. 15—28.

(in še sedaj so na Hrvatskem drugorodci Obri in se jim pozna, da so Obri).³⁷ Sklicujoč se na dejstvo, da se imenujejo »slovanska plemena, ki se imenujejo tudi Obri«, iz opisa naselitve v 29. poglavju v opisu naselitve v 30. poglavju le »Obri«, namreč dokazuje, da gre pri »Obrih« za »Slovane« prav tako tudi v navedenem besedilu.³⁸ Toda obe mesti izvirata iz različnega ljudskega izročila: prvo (o naselitvi Obrov in Slovanov) iz izročila dalmatinskih Romanov v Splitu, drugo (o prihodu Hrvatov in boju z Obri) iz hrvatskega ljudskega izročila.³⁹ Terminologija obeh more biti torej različna. Sicer pa — čeprav gre v besedah o drugorodcih Obrih na Hrvatskem za dostavek poročevalca ali pisca k ljudskemu izročilu — vsekakor kažejo te besede, da so tudi po pojmovanju pisca tega poglavja Hrvati pokorili le del resničnih Obrov, ne pa »Slovane«; ti se v X. stoletju pač niso razlikovali od »Hrvatov« kot »drugorodci« niti po telesu, niti po jeziku. Tekstna podlaga zaradi možne različne terminologije v različnih ljudskih izročilih pa ne dopušča niti dokazovanja, da je to pojmovanje poročevalca ali pisca napačno. Tudi »Hrvatje«, ki so sicer prišli v zvezo s Sklabárhonti le po samovolji Konstantina, morejo biti torej po njegovem gledanju le »gospodarji« izmed Hrvatov nad Hrvati, po svoji vsebini torej vsekakor le »hrvatski ,gospodarji«.

Ali pa gre vsaj res za »gospodarje« v pravem smislu, za »plemstvo«? Hauptmann se sklicuje v »Repliki« na tekst, ki padcu Barija sledi in pripoveduje o beneventanskih in kapuanskih zarotniških arhontih-plemičih (L. M. Hartmann govori sicer tudi o njih kot o »malih dinastih«)⁴⁰ in trdi, da gre potemtakem za plemiče tudi pri Sklabarhontih.

Toda prav pred tem odstavkom o arabskem obleganju Dubrovnika in bizantinsko-frankovskem obleganju Barija pripoveduje Konstantin o Slovanih v Dalmaciji, da »ta plemena (našeta so vsa od Hrvatov do Neretljanov), kot pravijo, nimajo arhontov razen županov-starcev, kot je pravilo tudi pri vseh drugih Slovanih«. Šele ko so se podvrgli znova bizantinski nadoblasti za Vasilija, je ta »postavil nad nje arhonte, ki so jih oni želeli in izvolili, iz rodu, ki so ga spoštovali in ljubili. In odtlej vse do danes postajajo arhonti nad njimi iz istih rodov in ne iz drugih.«⁴¹ Katero merilo je torej treba uporabiti za »Sklabárhontes« — ono o arhontih pri Slovanih pred omembo Sklabarhóntôn, ali ono o kapuansko-beneventanskih arhontih iz vložka o zgodovini južne Italije in o Soldanu po njihovi omembi? V kateri sklop spada podatek o prehodu preko Jadrana na dubrovniških ladjah?

Na srečo je Konstantin Porfirogenet obravnaval prav ta predmet kar trikrat v svojih delih: prvič v delu De thematibus (napisanem med l. 934—

³⁷ Konstantin Porfirogenet, n. n. m., str. 144, vr. 2—7; Rački, Doc., str. 271; B. Grafenauer, HZ V, 1952, str. 9, 10 in 14 (t. A III 3 in op. 10).

³⁸ Gl. op. 2.

³⁹ B. Grafenauer, HZ V, 1952, str. 29—32.

⁴⁰ L. M. Hartmann, Geschichte Italiens im Mittelalter III/1, 1908, str. 290: »Selbstverständlich fühlten die kleinen Dynasten sich auf ihren Thronen nicht mehr sicher, wenn neben und über ihnen das Kaisertum seine Standarte aufpflanzte«.

⁴¹ Konstantin Porfirogenet, n. n. m., str. 128, vr. 17—24, in 129, vr. 2—6 in 9—13; Rački, Doc. str. 369—371; za analizo gl. Lj. Hauptmann, Koje su sile hrvatske povijesti odlučivale u vrijeme narodne dinastije, Zbornik kralja Tomislava, 1925, str. 170—173.

944), drugič v *De admin. imper.* (948—49) in tretjič v *Historia Basili imper.* (948—950).⁴² Primerjava vsebine teh tekstov pokaže naslednje:

A. *De thematibus*

1. Longobardia z glavnim mestom Neapolis je za vlade Zena prišla pod Gote. Gote in z njimi pomešane Franke je premagal Narzes pri Kasulinu. Odtlej do današnjega dne je Longobardia tema.

2. Za vlade Mihaela so napadli Dalmacijo Saraceni s 36 ladjami pod poveljstvom Soldana, Samana in Kalfe, zavzeli Budvo, Roso in Kotor ter oblegali Dubrovnik. Dubrovniški poslanci s prošnjo za pomoč so našli v Carigradu kot cesarja že Vasilija. Ker so Arabci

B. *De admin. imper.*

Ko se je cesar preselil v Carigrad, je bila Longobardija razdeljena v dve pokrajini, eno s sedežem v Neaplju (Sicilija, Kalabrija, Neapel, Amalfi), drugo s sedežem v Beneventu (Papija, Kapua in vse ostalo). Narzes, ki je upravljal Benevent za cesarice Irene in papeža Caharije, je zaradi spora s cesarico poklical v Benevent Langobarde iz Panonije. Po osvojitvi Beneventa so podvrgli vse ozemlje Longobardije do Kalabrije in Papije. »Prvo mesto je bila stara in velika Kapua, drugo Neapolis, tretje Benevent...« Od kar so Langobardi razdelili Longobardijo med Benevent in Salerno, je »do danes, ko je 7. indikcija, leto postanka sveta 6457 (= 948—949), 200 let«. Sledi zgodovina Kapue in omemba ustanovitve Nove Kapue pred »73 leti«.

Ker je zaradi nemarnosti prejšnjih vladarjev upadla bizantinska oblast v Dalmaciji, so za vlade Vasilija napadli Dalmacijo Saraceni s 36 ladjami pod poveljstvom Soldana, Save in Kalfe, osvojili Budvo, Roso in Kotor ter napadli Dubrovnik, ki so oblegali 15 mesecev.

C. *Histor. Basil. imper.*

a: Za vlade Mihaela je izgubil Bizanc skoraj vso Italijo in Sicilijo, ki so jo osvojili Saraceni, v Panoniji in Dalmaciji pa so se osamosvojili »Hrvati in Srbi in Zahumci, Travunjani in Konavljani in Dukljani in Neretljani«. Zaradi tega so poslali Saraceni pod vodstvom Soldana,

⁴² Konstantin Porfirogenet, n. n. m., str. 61, vr. 11, do 62, vr. 20 (*De thematibus*), 129, vr. 19, do 136, vr. 16 (*De admin. imperio*); Theophanus continuatus, ed. I. Bekker, Bonn 1838, str. 288, vr. 12 do 297, vr. 23 (*Historia de vita et rebus gestis Basili inclyti imperatoris*); Rački, *Doc.*, str. 338—339, 342—353, 369—371.

izvedeli, da gre mestu na pomoč bizantinsko brodovje, so šli v Italijo, osvojili Bari in od tod vso Longobardijo in Kalabrijo do Rima s 150 mesti. Vasilij je poslal proti njim vojsko in 100 ladij, »pisal pa je frankovskemu kralju Ludviku in rimskemu papežu, da naj pomagata njegovi vojski«. Oba sta se pridružila cesarjevi vojski, premagala Saracene, osvojila Bari in ujelela tudi Soldana: »ko je tega obenem s Saraceni dobil, je odšel frankovski kralj Ludvik domov. Cesar pa je obdržal vso Longobardijo, kakor ji tudi danes gospoduje romejski cesar«.

Na prošnjo Dubrovčanov za pomoč je poslal Vasilij 100 ladij pod poveljstvom Nikite Orifa. Saraceni so zato odšli v Longobardijo, osvojili Bari in se tam nastanili. Od tod je vladal Soldan 40 let vsej Longobardiji do Rima. Zato je cesar zahteval po poslancih od frankovskega kralja Ludvika in rimskega papeža, da pomagata njegovi vojski proti Saracenom v Bariju. »Ta dva, kralj in papež, sta ugodivši cesarjevi prošnji, oba prišla z veliko vojsko, in ko sta se združila z vojsko, ki jo je poslal cesar, obenem s hrvatsko, srbsko in zahumsko in s Trebinjani in Konavljani in Dubrovčani, dalje z vsemi mesti Dalmacije (ti so bili namreč navzoči vsi po cesarjevem ukazu) in ko so prešli v Longobardijo, so se vrgli na mesto Bari in ga razrušili.

Treba je vedeti, da so hrvatske in druge slovanske arhonte prepeljali v Longobardijo prebivalci mesta Dubrovnika na svojih lastnih ladjah. In mesto Bari in deželo in vse (saracenske) ujetnike je vzel romejski cesar; Soldana pa in ostale Saracene je vzel frankovski kralj Ludvik«.

Sambana in Kalfusa v Dalmacijo 36 ladij, ki osvojile Budvo, Roso in Kotor. Nato so dolgo oblegali Dubrovnik. V času, ko so bili dubrovniški poslanci s prošnjo za pomoč na poti v Carigrad, je zamenjal Mihaela na prestolu Vasilij, ki je poslal mestu na pomoč 100 ladij pod poveljstvom Nikita Orife. Saraceni so zato odšli v Italijo, osvojili Bari in si pokoril vso Longobardijo do Rima.

(b: bizantinska pomoč je povzročila, da so se »prej omenjena plemena, namreč Hrvati in Srbi in ostala«, spet povrnila pod bizantinsko oblast, bila znova pokristjanjena in dobila nove arhonte, ki so jih izbrala in domačih vrst.)

c: Saraceni so v Italiji stalno širili svojo posest in osvojili 150 mest. Ker je cesar sodil, da je vojska, poslana zaradi Dubrovnika in Dalmacije, preslaba, je poslal poslance k frankovskemu kralju Ludviku in rimskemu papežu z nasvetom, da naj podpreta njegove čete v boju proti Saracenom, in »je ukazal, naj boj podpro tudi mena (χώρας) Slovanov, malo prej omenjena prepeljana preko dalmatinskega morja na ladjah prebivalcev Dubrovnika in njih samih«. Združena vojska je zavzela Bari; mesto, dežela in vsi (saracenski) ujetniki so se vrnili pod bizantinsko oblast, »Soldana in njemu pod-

3.

»in jih odpeljal v mesto Kapuo in mesto Benevent«. Tu je Soldan najprej arhonte Kapue in Beneventa z zvijačo pripravil do upora proti Ludviku, ki se je zato vrnil domov. Toda Soldan, ki so ga arhonti izpustili iz ujetništva, se je z vojsko vrnil pod Kapuo in Benevent, da si ju podvrže. Ker Ludvik ni hotel več pomagati upornima mestoma, so prosili za pomoč bizantinskega cesarja. Vasilij jih je — kljub novi Soldanovi zvijači, s katero je ta hotel doseči, da bi jim ujeti poslanec naznanil, da je bizantinski cesar pomoč odrekel — rešil obleganja. In odtlej sta Kapua in Benevent podložna Bizancu.

ložne Saracene je pa vzel frankovski kralj«. »in jih odgnal v Kapuo; tej je namreč tedaj on gospodoval in enako tudi Beneventu«. V »poživitev pripovedi« in »za »duševno vzpodbudo« bralcem uvršča Konstantin v »zgodovino« še »postransko zgodbo«, kaj se je zgodilo »med kraljem Frankovske in Soldanom... in prebivalci Kapue in Beneventa«. Po tem uvodu sledi skoraj dobesedno isto pripovedovanje kakor v B3, le z dvema novima podatkom, namreč da je bil Soldan v Kapui do teh dogodkov ujet dve leti in da je odšel, ko so ga arhonti izpustili, v Kartagino.

Že Buryjev pretres teh treh mest je v bistvu povsem rešil vprašanje, kako so nastala Konstantinova poročila o »Longobardiji« v teh treh variantah.⁴³ Ob primerjavi odstavkov B1 in B3 ter C3 je ugotovil, da gre za poročilo iz istega vira: dogodki v obeh odlomkih imajo namreč isti legendarnonekdotički značaj beneventanskih pripovedk s središčem v Kapui. Po njegovem zelo verjetnem dokazovanju je dobil Konstantin to poročilo iz Kapue leta 948—49, prav ko je pisal 27.—36. poglavje *De admin. imperio*. Salerno in Benevent sta bila namreč v resnici razdeljena prav sto let prej, tako da je število 200 let v B1 napaka namesto 100 let.

Odlomki A2, B2 in C2 se opirajo spet nedvomno na isti vir, čigar vsebina je obsegala opis saracenskega vdora v Dalmacijo, njihovega razširjenja v južno Italijo in vnovične osvojitve Barija po Bizancu in Frankih. Edino izjemo v tem pogledu pomeni C2b, vstavek, ki je vzet iz drugega poročila o spremembah v Dalmaciji za Vasilijeve vlade.⁴⁴ Njegova postavitev na to mesto v *Hist. Basilii imper.* pa je vendarle za spoznanje Konstantinovega gledanja pomembna, ker nam kaže, da je bil Konstantin v resnici prepričan, da spada tudi prehod dalmatinske Hrvatske pod bizantinsko nadoblast v prva leta Vasilijeve vlade, pred pohod pod Bari. Različno obrav-

⁴³ I. B. Bury, *The Treatise De administrando imperio*, Byzant. Zeitschr. XV, 1906, str. 544—552 (v Lochmerjevem hrvatskem prevodu: *Rasprava De administrando imperio*, *Vjesnik Zemanjskoga arhiva* X, 1908, str. 115—121).

⁴⁴ Konstantin Porfirogenet, n. n. m., str. 129, vr. 2—19; Rački, *Doc.*, str. 369—371.

navanje tega poročila v B in C je prav rezultat sprememb v časovni opredelitvi arabskih pohodov, ne pa samo iskanja motivacije, zakaj so se slovanska plemena znova podvrgla Bizancu, kakor je mislil Bury.⁴⁵ Po B 2 je namreč spadal že arabski vdor do Dubrovnika v čas Vasilijeve vlade, zato je moglo ostati sporočilo o povratku na plemen pod bizantinsko oblast na začetku vsega poročila; po C 2 pa je Vasilij — enako tudi po A 2 — zamenjal Mihaela prav tedaj, ko so Saraceni Dubrovnik že oblegali, in zato je bilo treba mesto sporočila C 2 b spremeniti.

Odlomki A 2, B 2 in C 2 so povzeti vsakokrat samostojno po isti predlogi, kar dokazujejo njihove razlike v tistih potezah, ki niso pri vseh treh variantah enake. Poročilo je v A 2 poleg tega skrajšano, v C 2 literarno predelano, v B 2 pa manjkajo le nekatere podrobnosti, a pri slovanskih plemenih je poročilo najbrže dopolnjeno z njihovimi imeni; sicer pa je tu gradivo najbolj verno prepisano. Če pa bi tudi imena spadala v originalno predlogo, bi pomenila dokaz, da je predloga za ta tekst izvirala iz istih dalmatinskih krogov kakor poročilo o spremembah pri dalmatinskih Slovanih za vlade Vasilija, čeprav kot poseben del izdelkov teh krogov; isto zaporedje imen vsekakor ne more biti slučajno. Vsekakor pa je imel predlogo za A 2, B 2 in C 2 Konstantin v svoji zbirki gradiva že pred letom 944, ko je bilo delo *De thematibus* gotovo.⁴⁶

Pa tudi primerjava odlomkov A 1 in B 1 dokazuje, da Konstantin ob pisanju dela *De thematibus* res še ni imel v svojih rokah kapuanskega poročila, ki ga je porabil kot predlogo za B 1, B 3 in C 3. V A 1 se odlikuje le Neapel, v B 1 Kapua; v A 1 je predstavljen Narzes kot zmagovalec nad Goti, v B 1 kot izdajalec bizantinskih koristi, in to ne le z napačno, marveč celo nemogočo časovno opredelitvijo (papež Caharija je namreč vladal v letih 741—752, cesarica Irena pa 797—802).

Rezultat te analize za ugotovitev sestavnih delov v tem oddelku 29. poglavja *De admin imper.* je potemtakem jasen. Ta del *De admin. imperio* se deli v tri sestavne dele:

De admin. imper. (B)	De thematibus (A)	Histor. Basilii imp. (C)
1. str. 128, vr. 12 — str. 129, vr. 19		str. 288, vr. 12 — str. 289, vr. 2; str. 291, vr. 1 — str. 292, vr. 13 = C2b
2. str. 129, vr. 19 — str. 131, vr. 13	str. 61, vr. 12 — str. 62, vr. 18	str. 289, vr. 2 — str. 290, vr. 23; str. 292, vr. 14 — str. 293, vr. 23 = A2, B2, C 2
3. str. 131, vr. 13 — str. 136, vr. 10		str. 293, vr. 23 — str. 297, vr. 23 = B3, C3

Podlaga za 1 je posebno, z 2 vsekakor ne povezano (to dokazuje različna kronološka in stvarna povezava obeh elementov v B in C), sporočilo iz Dalmacije o spremembah za vlade Vasilija v razmerju med Bizancem in slovanskimi plemeni ter o uvedbi dinastij (t. j. novih »arhontov«) pri slovanskih plemenih pod bizantinskim vplivom v tem času.

Podlaga za 2 je poročilo o vdoru Saracenov v Dalmacijo do Dubrovnika in nato v Italijo ter o boju s Saraceni za Bari; možna je domneva, da tudi podlaga za to poročilo izvira iz dalmatinskega (dubrovniskega?) izročila; vendar jo je povsem dokazati težko. To poročilo je bilo v Bizancu že pred letom 944.

⁴⁵ I. B. Bury, n. n. m., str. 551 (121).

⁴⁶ I. B. Bury, n. n. m., str. 549—550 (120).

Podlaga za 3 (enako tudi za B1 v izvlečkih) je poročilo iz Kapue z izrazitimi elementi pripovedke, ki je prišlo v Bizanc leta 948—949.

Mesto, kjer je spojen tretji vir z drugim, dokazuje že obseg drugega vira v De thematibus, kajti ob pisanju tega dela Konstantin tretjega vira še ni imel v rokah. Da je meja med obema oddelkoma resnično na tem mestu, pa kaže tudi uvod v C3, kjer Konstantin sam kar naravnost pove, da je pripoved o Soldanovem ujetništvu vložek (»postranska zgodba«, uvrščena v »zgodovino« zaradi »poživitve pripovedi« in za »duševno vzpodbudo«!), ki je ostalemu tekstu dodan. Mesto o slovanskih pomožnih četah spada torej v drugi, ne pa v tretji vir.

Te ugotovitve nas pa opozarjajo, da odstavki, ki se začenjajo s *ὅτι* oz. *ἰστίον* *ὅτι* na tem mestu ne le ne zadoščajo pri ugotavljanju sestavnih delov 29. poglavja De admin. imper., marveč so si s temi sestavnimi deli na enem mestu celo v nasprotju. Uporaba drugega vira se začinja brez takšnega novega odstavka in seže — to je še važnejše — celo v novi odstavek, tako da je s *ἰστίον* *ὅτι* pred »Hrvati« pretrgana. Uporaba tretjega vira pa se začinja sredi stavka, ne da bi bilo to po obliki teksta razvidno. *ἰστίον* *ὅτι* pred »Hrvati« pa ima brez dvoma svoj poseben vzrok. Pokaže nam ga primerjava B2 s C2. Konstantin je hotel tu, kakor tudi drugod v poglavjih o dalmatinskih Slovanih⁴⁷ poudariti bizantinsko oblast nad slovanskimi plemeni. Zato je pač dopolnil besedilo z njihovimi imeni v zaporedju, ki ga je našel v poročilu v reformah za Vasilijeve vlade in ga uporabil tudi za razvrstitev poglavij o teh plemenih. Besedilo je dostavil značilno pripombo, da so se boja udeležila »po cesarjevem ukazu«. Podatek predloge, da so se prepeljali preko morja tudi na svojih ladjah, je pa naravnost spremenil v trditev, da so jih prepeljali na svojih ladjah le neposredni bizantinski podložniki, Dubrovčani. In prav s tem mestom, kjer svoje predloge ni le dopolnjeval, marveč nasprotoval njeni vsebini, je začel novi odstavek in tako svojo trditev še podčrtal.

Spričo vsega tega je povsem jasno, da ni mogoče uporabljati za razlago izraza »Sklabárhontes« teksta o kapuansko-beneventanskih arhontih v posebnem in prvotnem tekstu o padcu Barija šele pozneje dodanem vložku o Soldanovem ujetništvu (B3, C3), marveč le tekst o arhontih pri Slovanih (C2b oz. 1. del poročila De admin. imper.). To velja toliko bolj, ker sta bili predlogi za 1. in 2. del poročila po pričevanju Historiae Basilii imper. pri Konstantinu tako tesno spojeni v enotno sliko in ker je predloga za 1 v tekstu De admin. imperio prav na tem mestu vplivala na spremembe v predlogi 2.

Iz tega pa sledi, da je bil Čorovičev in Baradov dvom o pravilnosti Hauptmannove interpretacije izraza »Sklabárhontes« opravičen, da gre pri njem vse-kakor le za »slovanske kneze« ali »poglarjarje«, ne pa za »gospodarje Slovanov« ali slovansko »plemstvo«. Kvečjemu bi mogli še misliti, da gre za »županestarce«, toda zaradi načina, po katerem so prišli »Hrvati« pri Konstantinu v ta krog prav pod vplivom sprememb za vlade Vasilija, je to že zelo neverjetno, če ne celo nemogoče. Način, po katerem so prišli »Hrvati« na tem mestu v krog bizantinskih pomožnih čet in v zvezo s »Sklabarhonti«, tudi povsem izključuje zanje kakšno posebno, le na tem mestu vsebovano sporočilo o njihovem posebnem položaju na »Slovani«. Vsa ta analiza nas torej vendarle sili, da dajemo tudi izrazu »Χροβάρονας« pridevniško vsebino. Kot so namreč ostali »Sklabárhontes« le »srbski, zahumski, travunjski in konavljanski« arhonti (t. j. knezi ali poglarjarji), tako so omenjeni pač tudi »hrvatski«.

Namerno sem se vse doslej odrekel pri analizi obravnavanju slovniških

⁴⁷ B. Grafenauer, HZ V, 1952, str. 23—28.

vprašanj, kjer Hauptmann osporava moje stališče, in poskusil rešiti spor okrog »Sklabarhóntôn« z neposredno vsebinsko analizo prizadetega vira samega. Analiza je pokazala jasen in nedvoumen rezultat, ki ga tudi formalni in le iz slovnških pravil izhajajoči ugovor ne bi mogel spremeniti in mu vzeti njegove veljave. Vendar naj še opozorim, da tudi slovnica Konstantinove dobe v tem pogledu ne pomeni nepremagljive ovire. Z ene strani je dejstvo, da je Konstantin tudi iz imen na *-ιος* običajno vendarle delal pridevnike z dostavkom *-(ι)κος* tako da so oblike, ki sem jih navedel, vendarle pri njem izjeme iste vrste, kakor te, ki jih Hauptmann osporava. Z druge strani pa je že G. Manojlović navedel ob analizi *De administrando imperio* nekaj primerov pridevniške rabe tudi drugačnih narodnostnih imen v njihovi originalni obliki brez omenjenega dostavka prav pri spisih, ki jih je Konstantin uporabljal kot svoje predloge in pri njegovih sodelavcih.⁴⁸ Na pr. *κατόνοσι δὲ καὶ τῶν παροικημένων Σκλαθηρῶν ἐθνῶν;*⁴⁹ *ἀποστέλλει Σταυράκιον . . . μετὰ δυνάμεως πολλῆς κατὰ τῶν Σκλαυινῶν ἐθνῶν;*⁵⁰ najprepričljivejša za različno obravnavanje oblikovanja iz narodnostnih imen v tej grščini pa je pač vrsta teh imen v stavku *ἐπεὶ δὲ ταῦτα συνέστησεν, τῶν ταγμάτων καὶ τῶν θεματικῶν ἀρχόντων καὶ Ἀρμενίων καὶ Ῥῶς καὶ Σθλαθηραίων καὶ Θουρακικῶν ἐπελθεῖν τῷ κάστρῳ ἐκέλευσεν* ali druga podobna vrsta pri istem piscu *Θουρακικῶν Μακεδονικῶν καὶ Σθλαθηραίων.*⁵¹

Pa tudi v odstavku pred omembo »Sklabarhónton«, o katerih smo doslej razpravljali, obstoje za pridevniško razlago izrazov *ἅμα τῷ Χρωδάτῳ, τῷ Σέβλῳ καὶ Ζαχλοῦμῳ* in njihovo povezavo s *στρατῶν*⁵² tehtni stvarni razlogi. Po moji sodbi pač vsekakor ne more biti slučajno, da uporablja pisec edninsko obliko le tam, kjer so obstajale po Konstantinovih podatkih države v obliki tam, kjer so obstajale po Konstantinovih podatkih države v obliki skoraj samostojnih slovanskih kneževin, torej le tam, kjer je v resnici treba računati s posebno domačo vojaško organizacijo, in da uporablja prav tako dosledno pri doslojnih ozemljih množinsko obliko, ki pomeni preprosto le njihovo prebivalstvo.

»Sklabárhontes« torej v resnici žive še dalje, toda v Konstantinovem smislu kot »slovanski knezi« ali »slovanski poglavarji«, ne pa kot »gospodarji Slovanov«, ki jih je ustvarila le pomanjkljiva analiza vsebine izraza »Sklabárhontes« na tem mestu. Očitno ne pomeni izraz *τοὺς Σκλαβαρχοντας* na tem mestu nič drugega, kakor izraz *τοὺς τῶν Σκλαυινῶν ἀρχοντας* pri Teofanu.⁵³ S tem pa je izginila seveda tudi podpora za razlago karantanske zgodovine in položaja kosezov v smislu družbene dvoplastnosti, kolikor jo je Hauptmann iskal preko svoje analize tega izraza v hrvatskih razmerah.⁵⁴

Bogo Grafenauer

⁴⁸ G. Manojlović, Studije o spisu »De administrando imperio« cara Konstantina VII. Porfirogenita, Studija druga, Rad JAZU 186, 1911, str. 52, 59—60.

⁴⁹ Nikefor patr., ed. De Boor, 1880, str. 35, vr. 19—20.

⁵⁰ Teofanes, ed. De Boor, I, 1883, str. 456, vr. 26—27.

⁵¹ Theophanes continuatus, ed. I. Bekker, Bonn 1838, str. 481, vr. 4—7, in 474, vr. 13—14. Opozoriti je vredno tudi na okornost, ki se pri uporabi teh imen pojavlja ponekod v *De admin. imperio*, tako na pr. *ἡ χώρα τῆς Χρωδατίας* (Konstantin Porfirogenet, n. n. m., str. 146, vr. 9; Rački, Doc., str. 406) ali *ὄν ομασθεῖσα Ζαχλοῦμων χώρα* (str. 153, vr. 10—11, oz. 274; popravek po ed. Moravcsika, 1949, str. 32).

⁵² Konstantin Porfirogenet, n. n. m., str. 131, vr. 1—2; Rački, Doc., str. 348 (B. Grafenauer, HZ V, 1952, str. 50—51).

⁵³ Teofanes, n. d., str. 491, vr. 21—22; gl. G. Manojlović, n. n. m., str. 59.

⁵⁴ Lj. Hauptmann, Karantanska Hrvatska (op. 2); v II a navedeni tekst se nadaljuje: »A nije li time postignuta mogućnost, da se razjasni i karantanski dualizam?«

Sklabárchontes = »die Herren der Slawen« oder »die slawischen Fürsten«?

Zusammenfassung

Im Zgodovinski časopis V, 1951, S. 374-5 veröffentlichte d. Verf. eine Rezension über die Abhandlung »Hrvatsko praplemstvo« (Der kroatische Uradel) vom Univ.-Prof. Lj. Hauptmann (in Dissertationes, Academia scient. et art. Sloven., Classis I: Historia et sociologia, I, 1950, S. 83—115); er hat — mit der Ausnahme von zwei kleineren Anmerkungen — vor Allem der Theorie Hauptmanns über den Ursprung dieses Adels (er sollte mit der Ansiedlungsweise der Kroaten als Herren über die dalmatinischen Slawen erklärt werden) widersprochen (vgl. auch B. Grafenauer, Prilog kritici izvještaja Konstantina Porfirogeneta o doseljenju Hrvata = Ein Beitrag zur Kritik des Berichtes Konstantin Porphyrogenetos über die Einwanderung der Kroaten, Historijski zbornik V, 1952, S. 49—53, Zusammenf. S. 56). Lj. Hauptmann hatte dagegen in einer »Berichtigung« in 5 Punkten Stellung genommen (ZČ VIII, 1954, S. 173—174), d. Verf. aber verteidigte danach in der »Erwiderung« seine Ansicht (ZČ VIII, 1954, S. 174—176; mit der Ausnahme einer unwesentlichen Anmerkung); insbesondere suchte er durch verschiedene Parallelen im Gebrauche der Völkerschaftsnamen im adjektivischen Sinne beim Konstantin Porph. solche Auslegung auch für das Wort *Χρωβάτους* in der Verbindung *τὸς Χρωβάτους καὶ τὸς λοιπὸς Σκλαβάρχοντας* (De admin. imperio, cap. 29.) zu beweisen.

In seiner »Republike« (S. 201) macht Hauptmann aufmerksam, dass diese Parallelen schlecht ausgewählt sind; dazu aber beweist nach ihm der Gebrauch des Wortes *ἀρχοντες* im Sinne »die Adeligen« bei der Beschreibung der Eroberung von Bari und des Schicksals des gefangenen Emirs Soldan in De admin. imper. (cap. 29.) diesen Sinn auch für den Ausdruck Sklabárchontes (= der slawische Adel, die Herren der Slawen).

Der Verf. gibt den Fehler bei einem seiner Zitate in der »Erwiderung« zu, dazu aber untersucht er nochmals die ganze Frage der Bedeutung des Ausdruckes *τὸς Χρωβάτους καὶ τὸς λοιπὸς Σκλαβάρχοντας*. Im II. Abschnitte gibt er zuerst einen Auszug der Beweisführung Hauptmanns für seine Ansicht in dieser Frage seit d. J. 1925 bis z. J. 1950 (Anm. 2—7). Nach der Ansicht Hauptmanns beweist diese Stelle, dass sich die Kroaten noch zur Zeit Konstantins von den Slawen sowohl in der ethnischen als auch in der sozialen Hinsicht unterschieden haben, herrschend über sie als der Adel, seitdem sie die Awaren vertrieben hatten (Anm. 2, 6). Obzwar er zugegeben hat, dass sich bei den Serben keine Spur von einer solchen Erobererschicht findet (Anm. 3), zählte er doch auch die Serben seit d. J. 1935 zu den Sklabárchontes (Anm. 4). I. J. 1950 veränderte er jedoch auch seine Ansicht, dass unter den »Kroaten« in dieser Stelle die dalmatinischen Kroaten gemeint seien. Ein Teil der Kroaten wäre nämlich nach seiner Meinung nach Dioklitien vorgedrungen und die dortigen Slawen ihrer Herrschaft unterworfen (Anm. 3). Gerade diese Kroaten seien als Kroaten-Sklabárchontes gemeint; die dalmatinischen Kroaten waren nämlich zur Zeit der Belagerung von Bari nicht unter der byzantinischen Herrschaft, so dass auch der Ausdruck Sklabárchontes in diesem Fall ein Fehler sein könnte (Anm. 7).

In der Einleitung in den III. Abschnitt zeigt d. Verf. zuerst, dass wegen der Widersprüche in diesen Ausführungen die Frage nicht als gelöst gelten kann, und führt schon ältere andersartige Ansichten Corović-s und Barada-s über diese Frage an (Anm. 8—10). Dann aber geht er zur eigenen Untersuchung über:

a) Die Begriffe »Kroaten« und »Kroatien« reichten für den Konstantin Porph. nicht über die Cetina nach dem Südosten. Die Dioklitier gehörten nach seiner Schilderung ihrer Ansiedlung in den serbischen und nicht in den kroatischen Kreis, sonst aber kann man sie — diesen Nachrichten nach — für einen besonderen Stamm halten, welcher weder zu den »Serben«, noch zu den »Kroaten« gehört. Mit der Nachricht über die Ansiedlung der Kroaten

in »Illyrien und Pannonien« ist nicht die Ansiedlung der Kroaten in Dioklitien im VII., sondern die Erweiterung der Macht der dalmatinischen Kroaten über Slawonien im Anfang d. X. Jhdts. gemeint (Anm. 12—23).

b) Bei dem Anführen der »Kroaten, Serben, Zachlumier, Travunier, Kanaliter und Ragusaner« in den byzantinischen Kräften als Teilnehmer des Krieges um Bari (870) steht der Name der Kroaten genau an derselben Stelle der festgelegten Reihe der südslawischen Stammesnamen in den Arbeiten Konstantins, an welcher sonst ausnahmslos die dalmatinischen Kroaten erwähnt sind (Anm. 24—27). Die Dioklitier sind also hier ausgelassen, mit den »Kroaten« sind aber auch an dieser Stelle die dalmatinischen Kroaten gemeint. Das ist ein schwehrwiegender Fehler, da die dalmatinischen Kroaten bei diesem Kriege als eine Abteilung des fränkischen und nicht des byzantinischen Heeres teilgenommen haben (Anm. 29—31). Dieser Fehler wurde durch eine andere fehlerhafte Meinung Konstantins verursacht, dass nämlich die Kroaten schon vor diesem Kriege (zwischen 867 und 870) aus der fränkischen unter die byzantinische Herrschaft übergegangen sind (Anm. 32).

c) In *De admin. imper.* ist **unmittelbar vor** der Beschreibung der Arabereinfälle und des Krieges um Bari (wo auch der Satz mit den **Sklabárchontes** steht) die Reform des Kaisers Basileios I. erwähnt, als er bei den südslawischen Stämmen von den Kroaten bis zur den Dioklitiern die »Zupanen-Älteste« mit den **Archonten** (Fürsten aus den Dynastien, innerhalb welcher das Erbrecht zu dieser Würde eingeführt worden ist) ersetzt hatte, **unmittelbar nach** ihr aber folgt die Beschreibung der Gefangenschaft Soldans, wo der Ausdruck »**die Archonten**« den süditalischen Adel bedeutet. Mit der Analyse verschiedener Redaktionen dieser Nachrichten in drei Arbeiten Konstantins (*De thematibus, De administrando imperio, Historia Basilii imper.*; Anm. 42), deren Grundlagen schon durch Bury festgestellt sind (Anm. 43), beweist d. Verf., dass der Abschnitt über Soldans Gefangenschaft nur einen nachträglichen Anhang zu dem geschichtlichen Abriss der Entwicklung bis zur Einnahme von Bari vorstellt. Seine Grundlage ist nach Konstantinoplis erst am mindestens 5 Jahre später als die anderen zwei Nachrichtenkomplexe (über die Reformen Basileios bei den Slawen und über die Kämpfe mit den Arabern) gekommen; deshalb ist seine Terminologie für den älteren Abriss der geschichtlichen Entwicklung bedeutungslos. Dagegen aber vereinigte Konstantin die beiden älteren Grundlagen in ein einheitliches, unteilbares Bild. Seine Behandlung dieser Bestandteile bei verschiedenen Gelegenheiten beweist seine Überzeugung, dass die Einführung der Archonten bei den Slawen älter sei, als der Kampf mit den Arabern vor Bari. Diese Zusammenfassung beider älteren Vorlagen beweist, dass Konstantin mit dem Ausdrucke »Sklabárchontes« jene Archonten meinte, welche vom Basileios seiner Meinung nach unmittelbar vor der Belagerung von Bari bei den Slawen eingeführt wurden. Der Ausdruck bedeutet also klar »die slawischen Fürsten« sowohl für andere slawische Stämme als auch für die Kroaten, nicht aber die Kroaten als eine breitere soziale Schicht, welche über die übrigen Slawen in Dalmatien herrschen würde. Damit entfällt einer der Hauptargumente Hauptmanns für seine Theorie über den Ursprung des kroatischen Uradels.